

прывечаныя распрацоўцы семантыкі асобных прыназоўнікаў, у «Тлумачальным слоўніку беларускай мовы» (т. 1—5). У бібліяграфію па назоўніку можна было б дадаць два праблемныя артыкулы М. І. Ярмаш: «Катэгорыя мноства і сукупнасці ў зборных назоўніках беларускай мовы» і «Непрадуктыўныя слваўтваральныя тыпы зборных назоўнікаў беларускай мовы».

Выказаныя заўвагі носяць прыватны характар. Яны, безумоўна, не прымяняюцца значэння гэтай капітальнай працы, што сціпла абазначана як вучэбны дапаможнік для студэнтаў. Дадзенай кнігай П. П. Шуба ўнёс значны ўклад у вучэнне пра граматыку і марфалогію беларускага літаратурнага слова.

М. Н. Крыўко

Дьянізіз Дзюрышын з калектывам. Асобныя міжлітаратурныя супольнасці. Браціслава: Выд-ва Славацкай Акадэміі Навук, 1987. 296 с.

Адной з актуальнейшых задач сучаснага літаратуразнаўства з'яўляецца вывучэнне заканамернасцей міжнацыянальнага літаратурнага працэсу. Даўно і даволі плёна вывучаюцца двухбаковыя (бінарныя) літаратурныя ўзаемасувязі, даследуюцца розныя іх формы: генетычныя, кантактныя, тыпалагічныя. Аднак сёння відаць ужо і абмежаванасць, аднабаковасць толькі такога падыходу да міжлітаратурнага працэсу. Пераадолець гэтыя абмежаванасці і аднабаковасці і заклікана вылучаная вядомым славацкім літаратуразнаўцам Д. Дзюрышным канцэпцыя асобных міжлітаратурных супольнасцей (АМС), якая лягла ў аснову рэцэнзуемага выдання. Што ж такое АМС?

Паміж нацыянальнай літаратурай і сусветнай, як крайнімі пунктамі міжлітаратурных адносін, існуюць прамежавыя ступені літаратурнага развіцця. Гэта — аб'яднанні, агульнасці нацыянальных літаратур, спалучаныя па нейкай прыкмеце: этнаграфічнай (славянскія, раманскія, германскія літаратуры), геаграфічнай (еўрапейскія, лацінаамерыканскія, індыйскія літаратуры), адміністрацыйна-палітычнай (савецкая літаратура) і г. д. Дарэчы, літаратуразнаўства дабілася ўжо некаторых поспехаў у вивучэнні такіх літаратурных агульнасцей (назавем іх традыцыйнымі): апублікаваны не толькі асобныя манаграфіі, а нават шматтомныя даследаванні (напрыклад, шасцітомная «Істория советской многонациональной литературы»). Аднак у выніку гістарычнага развіцця ў межах традыцыйных літаратурных супольнасцей і па-за імі ўзніклі групы літаратур, для якіх характэрны іншы прыныцы ўзаемасувязей і іншыя формы гісторыка-літаратурнага ўзаемадзеяння. Маюцца на ўвазе менавіта АМС, для якіх, па словах Д. Дзюрышына, характэрны «непасрэднасць і незвычайная інтэнсіўнасць ўзаемадзеяння ў працэсе свайго развіцця».

Сусветны літаратурны працэс дае нам нямала прыкладаў такіх АМС. Да іх адносяцца супольнасці чэшскай і славацкай літаратур, агульнасць сербскай, харвацкай, славенскай, чарнагорскай і македонскай літаратур у Югаславіі, кастыльскай, каталонскай, галісійскай і баскскай літаратур у Іспаніі, літаратурныя супольнасці Швейцарыі (нямецкая, французская, італьянская і рэтараманская), Вялікабрытаніі (англійская, ірландская, шатландская, валійская) і інш. Што да СССР, то тут вылучаюцца некалькі АМС, галоўныя сярэдзіны якіх усходнеславянская, прыбалтыйская, сярэднеазіяцкая, закаўказская супольнасці. Без іх уважлівага вивучэння нельга зразумець шматстайнасць літаратурнага працэсу, багачце асобных гісторыка-літаратурных з'яў і ўрэшце разнастайнасць самой мастацкай літаратуры.

Зразумела, вивучэнне ўсёй разнастайнасці АМС — задача, непасільная не толькі для адной установы, а нават для літаратуразнаўства цэлай краіны. Яе можна вырашыць толькі намаганнямі міжнароднага калектыва. Менавіта такі калектыў вучоных-адзінадумцаў вырашыў стварыць Д. Дзюрышын. Да літаратуразнаўцаў з Браціславы і Прагі далучыліся іх калегі з Масквы, Ленінграда, Мінска, Ташкента, Таліна, Арэхава-Зуева. Першы вынік іх сумеснай працы і ўвасобіўся ў капітальным даследаванні «Асобныя міжлітаратурныя супольнасці».

Кніга складаецца з асобных артыкулаў-раздзелаў, аднак гэта не зборнік, а цэласнае манаграфічнае даследаванне адной праблемы. Пачынаецца яно вялікім уводным раздзелам Д. Дзюрышына «Асобныя міжлітаратурныя супольнасці», у якім фармулюецца мэта і канцэпцыя працы, яе асноўныя метадалагічныя і метадычныя прыныцы. Сярэд галоўных праблем, прапанаваных даследчыкам для разгляду і з'яў у той ці іншай ступені рэалізаваных у канкрэтных даследаваннях, што ўвайшлі ў манаграфію, — праблемы бі- і полілітаратурнасці, дваістай і множнай нацыянальна-літаратурнай прыналежнасці аўтараў і твораў, поліфункцыянальнасць некаторых галоўных з'яў і працэсаў нацыянальнай літаратуры, пасрэдніцкія функцыі літаратуры, месца і роля перакладу ў АМС. Развагі Д. Дзюрышына лагічна дапаўняюцца праблемай сістэмнасці, на якую звяртае увагу (у сувязі з усходнеславянскай міжлітаратурнай супольнасцю) вядомы савецкі літаратуразнавец Н. С. Над'ярных. Прыныцы сістэмнага аналізу, па сутнасці, — галоўны для ўсіх раздзелаў даследавання.

Бадай, найбольшая ўвага ў манаграфіі ўдзяляецца вивучэнню АМС савецкай літаратуры. Усходнеславянская літаратурная супольнасць, апрача працы А. С. Над'ярных «Усходнеславянская міжлітаратурная супольнасць у сістэмным асветленні», даследуюцца ў раздзеле «Усходнеславянская міжлітаратурная супольнасць і мастацкі пераклад», напісаным В. П. Рагойшам (Мінск). Пра «Тыпалагізм гістарычнага развіцця нацыянальных літаратур і асаблівасці фарміравання асобай міжлітаратурнай супольнасці літаратур Савецкай Прыбалтыкі» разважае Н. Бесель (Талін).

«Білінгвізм і параклад у міжлітаратурнай супольнасці» (сярэднеазіяцкіх рэспублік) — такая тэма даследвання Г. Салямава (Ташкент) і К. Джураева (Андыжан). Зразумела, што значнае месца адведзена вывучэнню чэшскай і славацкай міжлітаратурнай супольнасці. Гэтай праблеме прысвечаны публікацыі «Гістарычныя змены ў міжлітаратурных сувязях» К. Разенбаўма (Браціслава) і «Функцыі перакладу ў асобай міжлітаратурнай супольнасці» Д. Дзюрышына. У двух раздзелах даследуюцца асаблівае югаслаўскай міжлітаратурнай супольнасці: «Дынаміка развіцця і варыябельнасць» З. Клацік (Браціслава) і «Інтэрактыўны дынамізм міжлітаратурнай супольнасці народаў Югаславіі» М. Чэрнай (Прага). «Спрэчнае адзінства ў бяспрэчнай мнагастайнасці» швейцарскага літаратурнага кантэксту вызначае літаратуразнавец У. Д. Сядзельнік (Арэхава-Зуева). У. Я. Багно (Ленінград) спрабуе вырашыць праблему літаратурнай узаемадапаўняльнасці на матэрыяле шматнацыянальнай літаратуры Іспаніі («Узаемная камплементарнасць у сістэме міжлітаратурнай супольнасці»). «Фенамен аўстрыйскай літаратуры ў нямецкай міжлітаратурнай супольнасці» зацікавіў І. Цвркала (Браціслава).

Істотная вартасць рэцэнзуемага даследавання — у пераадоленні аджылай «тэорыі» еўропацэнтрызму. Пра гэта сведчаць раздзелы, прысвечаныя міжлітаратурным агульнасцям англійскай і амерыканскай літаратур («Ад літаратурнай перыферыі да міжлітаратурнасці» З. Хегедзюшавай, Браціслава), літаратур народаў Лацінскай Амерыкі («Полісінкрэтызм літаратурных традыцый» У. Алерыні, Браціслава; «Аб гістарычных дэтэрмінантах паняцця «міжлітаратурная супольнасць» В. Дубцавай, Браціслава). У раздзеле «Паняцце «асобай міжлітаратурная супольнасць» з пункту погляду індолога» С. Д. Сярэбраны (Масква) аналізуе міжлітаратурны працэс у Паўднёвай Азіі.

Заканчваецца даследаванне напісаным Д. Дзюрышыным раздзелам «Пра заканамернасці міжлітаратурнага працэсу», у якім падводзяцца некаторыя вынікі калектыўнай працы, робяцца асобныя высновы, накрэсліваюцца шляхі далейшага вывучэння АМС, поколькі «пазнанне катэгорый міжлітаратурнага працэсу складае будучае нашай галіны навукі».

Т. В. Кабржыцкая